

POZVAJAJE VAS NA
PARIS

20. VÝROČIA
VOJNEHO VÍTAZSTVA
PRACUJÚCICH

PROGRAM OSLAV

21. februára 1968 o 14 hodine

Príležitostnej tabule na budove RÁDIA TY
v Bratislave prístupných vo februári 1968

21. februára 1968 o 14 hodine

PRÁCA BRATISLAVSKÝCH PRACUJÚCICH
na námestí SNP

Príloha jednotky EBA, armády a SNB prapochodujú
ulicami mesta

PROGRAM FEBRUÁROVÉHO VÍTAZSTVA PRACUJÚCICH

M DÝ

Prvý program
Utorok 20 februára 1968
Začiatok o 17,45 hodine

KOMORNEJ
ODBY

KOM
W. A.

BOLOGNA

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

VI(74) ТОМ

ЛЄВІТ Д.А.,

кандидат філософських наук,

доцент,

Київський університет

імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, РИНКОВИХ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної філософії освіти – вплив світових тенденцій глобалізації, інформатизації, ринкових відносин на розвиток освіти та її місце у суспільстві. Освіта стає одним із ключових чинників суспільного розвитку, все більшого значення набувають економічна, соціальна, політична й культуротворча функції освіти. Наразі відбувається процес комерціалізації світової і національної освіти на глобальному рівні, що позначається на зменшенні державного фінансування з одночасним вторгненням приватних компаній у сферу освіти та науки. Наслідками глобалізації є експансія неоліберальної ринкової ідеології в освіті, процес поступового перетворення освіти на елітарний продукт, поява освітніх провайдерів.

Ключові слова: філософія освіти, вища освіта, глобалізація, комерціалізація освіти.

Статья освещает актуальную проблему современной философии образования – влияние мировых тенденций глобализации, информатизации, рыночных отношений на развитие образования и его место в обществе. Образование становится одним из ключевых факторов общественного развития, все большее значение приобретают экономическая, социальная, политическая и культуротворческая функции образования. Сейчас происходит процесс коммерциализации мировой и национальной систем образования на глобальном уровне, что сказывается на уменьшении государственного финансирования с одновременным вторжением частных компаний в сферу образования и науки. Последствия

глобализации: экспансия неолиберальной рыночной идеологии в образование, процесс постепенного превращения образования в элитарный продукт, появление образовательных провайдеров.

Ключевые слова: философия образования, высшее образование, глобализация, коммерциализация образования.

The paper highlights the urgent problem of modern philosophy of education - the impact of world trends of globalization, informatization, market relations on the development of education and its place in society. Education becomes one of key factors of social development; economic, social, political and culture functions of education are of growing importance. Currently the process of world and national education commercialization takes place globally, that affects the reduction of state education funding while the invasion of private companies in education and science field. The globalization consequences are expansion of neoliberal market ideology in education, process of gradual transformation of education to the elitist product, the appearance of educational providers.

Key words: philosophy of education, higher education, globalization, commercialization of education.

Постановка проблеми та її актуальність. Найбільш виразною ознакою прийдешньої епохи є стрімке наростання процесів світової глобалізації всіх сфер суспільного життя людини – культурної, інформаційної, економічної. Ставлення до цього явища у представників різних груп населення з різних країн і регіонів планети неоднозначне, дотепер не досягнуто глибокого розуміння сутності глобалізації, повного усвідомлення позитивних і негативних її рис.

Глобальні зміни в сучасній освітній економіці, які відбуваються внаслідок виникнення й поширення новітніх технологій і виробничих процесів, зумовлюють і високу залежність подальшого розвитку кожної країни від здатності її громадян здобувати, передавати й новітні знання як у виробничій сфері так і в щоденному житті. У сучасній парадигмі виробництва знання стають центральним елементом, і саме тому зміни в освіті можуть стати вирішальним фактором економічного розвитку кожної держави в тому числі і України.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Вітчизняні й зарубіжні науковці доводять, що сучасна епоха висуває перед освітою, її філософськими засадами принципово нові найважливіші проблеми. Загострення глобальних проблем, яке все більше загрожуює знищенню людства, потребує саме суттєвих змін усієї стратегії діяльності останнього, а тому і формування того нового типу

практичного світогляду, який і визначає цю стратегію. У вирішенні даного завдання, яке стало найважливішим не лише для сучасних вчених, політиків, а й для всього людства, головну роль, безумовно, повинна відігравати сучасна освіта. На це вказує С. Гессен, який вважає, що «завдання будь-якої освіти – прилучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моральності, права, господарства» [1, с. 157].

П. Саух, аналізуючи зміни парадигм соціальних наук і трансформацію культур сучасного освітнього простору, відзначає збільшення ролі освіти як найважливішого чинника суспільного розвитку й виокремлює притаманні освіті соціетальні функції, до яких насамперед відносяться:

- економічна, пов'язана з формуванням і розвитком інтелектуального, науково-технічного й кадрового потенціалу суспільства;
- соціальна, яка пояснює складну структуру взаємодіючих та взаємопроникаючих колективів, груп, які створюють для індивідів систему підтримання соціальної ієрархії;
- політична, реалізація якої дозволяє забезпечити безпеку суспільства в самому широкому її розумінні, соціальний контроль, соціальну мобільність, сталий розвиток суспільства, його інтернаціоналізацію й включенність у загальні цивілізаційні процеси;
- культуротворча, спрямована на розвиток духовного життя суспільства, де освіті належить вирішальна роль, тому що вона не тільки безпосередньо впливає на формування особистості, але й закладає почуття соціальної відповідальності, дозволяє зберегти, розвивати й транслювати духовну спадщину [2].

Сучасні філософи, соціологи, футурологи, педагоги, що вивчають тенденції розвитку суспільства і освіти, підкреслюють роль освіти в удосконаленні суспільних відносин та її вплив на процес закономірної трансформації суспільства – перехід до більш досконалого й якісного суспільного стану – стану сталого розвитку, стверджують, що тільки створення нового менталітету, протилежного індустріальному, створює нову культуру з новими рисами й пріоритетами, здатними зберегти цивілізацію взагалі. Постіндустріальна цивілізація, яка характеризується переходом до нової інформаційно-комп'ютерною технології, нових форм зайнятості населення, нових технологій, вимагає іншої людини з новими рисами характеру, менталітету. Б. Гершунський, вважає, що відповісти на виклики XXI сторіччя й зуміти зберегти людську цивілізацію на основі нового менталітету або соціального характеру, може лише освіта й її нове пріоритетне положення в соціумі [3]. На думку П. Щедровицького, необхідне становлення освітньо-педагогічної формації «освітнього суспільства», у якому головним продуктом повинні стати людина, якість її інтелекту і якість суспільного інтелекту [4, с. 83].

Таким чином, зі збільшенням впливу людського фактора на сучасні цивілізаційні процеси роль освіти постійно зростає. Освітня політика виступає важливою складовою політики будь-якої держави, інструментом забезпечення фундаментальних прав і свобод особистості, підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури.

Отже, спробуємо у межах статті визначити основні аспекти філософії вищої освіти в сучасних умовах глобалізації та інформаційної революції, ринкових та демократичних перетворень, що становитиме її *мету*.

Виклад основного матеріалу. Культура й освіта є соціальними інститутами, через які здійснюється трансляція та втілення базових культурних цінностей, через які формується та розвивається суспільство. Усі зусилля з реформування та модернізації освіти спрямовані на досягнення високої мети – сталий розвиток суспільства, збереження суспільної стабільності та людської цивілізації. Найбільш перспективним напрямом дослідження проблеми є аналіз концептуальних зв'язків теорії сталого розвитку та теорії суспільства освіти.

Підйом конкурентоспроможної держав у світлі змін світової економіки відображений в сучасних тенденціях розвитку вищої освіти та галузі підвищення кваліфікації. Одним з аспектів цього є продовження неоліберального проєкту підпорядкування суспільно-громадських послуг ринковій дисципліні. Поступове включення ринкових механізмів і конкуренція в бюджетному фінансуванні, яке неухильно скорочується, і, навпаки, зростання приватного фінансування як за рахунок іноземних компаній, так і за допомогою розвитку власних комерційних структур – все це свідчить про те, що процес комерціалізації світової і національної освіти на глобальному рівні йде повним ходом.

У сфері вищої освіти на глобальному рівні комерціалізація включає 4 аспекти: підкорити суспільні служби механізмам ринку, змусити ринок праці більш чітко реагувати на зміни в економіці, провести радикальну, «засновану на знанні» реформу і продавати продукт вищої освіти на світовому ринку. Для пояснення підґрунтя суперечок навколо СОТ і аналізу ймовірних наслідків комерціалізації вищої освіти необхідно розглянути напрями розвитку світової економіки в короткостроковій і середньостроковій перспективі.

Останнім тридцятиріччям ми стали свідками капітальної реорганізації економіко-політичних систем по всьому світу. Прибутки неухильно знижувалися, а зарплати росли, і в умовах жорсткої міжнародної конкуренції це спонукало розвинені країни до того, щоб переорієнтуватися з виробництва масової продукції важкої промисловості і торгівлі нею на більш гнучку, динамічну і технологічну легку промисловість і сферу послуг. Для цього було вироблено два стратегічні напрями. По-перше, почалося скорочення системи соціального забезпечення і профспілок.

По-друге, паралельно з цим відбувалося впровадження технологій у виробництво і фінансування, застосування інформаційних і комунікаційних технологій (ІТ), з тим щоб скоротити витрати на виробництво шляхом автоматизації і шляхом подальшого глобального поділу праці з метою знизити зарплати та інші виробничі витрати. Головним у цій стратегії було зберегти «науковість» статті підвищення вартості, такі як фінансування, дослідження та дизайн, остаточне складання виробів, маркетинг і роздрібний продаж. Для цього застосовувалися субконтракти, патенти і ліцензії все більш розпливчастих речей, що стосуються дизайну, ідей і навіть іноді якихось параметрів життя людини, наприклад генетичних кодів.

Ці зміни у світовій економіці відбуваються на тлі жорсткої конкуренції між розвиненими країнами і проявляються у боротьбі за мобільний міжнародний фінансовий капітал для інвестицій в нові і вже існуючі галузі економіки, такі як сфера послуг. Це типовий образ «держави-конкурента», для якого *raison d'être* (сенса існування – фр.) полягає в економічному зростанні, вираженому у ВВП, а не в рівні заробітної плати або громадських послуги. Справді, одна з основних характеристик держави-конкурента – відмова від системи соціального забезпечення, зниження зарплати і погіршення умов найму з метою більш успішного накопичення капіталу. Ще одна характерна для держави-конкурента риса – помітний відхід від неоліберальної ідеологічної доктрини, якою вона керується. На протигагу класичній неоліберальній доктрині, втручання держави в економіку присутнє. Однак акцент цього втручання тепер зміщений з традиційного кейнсіанського на необхідність зробити капітал як можна більш мобільним.

Однак комерціалізація вищої освіти – це частина процесу інтенсивної, «заснованої на знанні» перебудови, покликаної створити конкурентну перевагу в умовах, коли у глобальному контексті більш традиційне виробництво зазнає збитків. У результаті вища освіта знаходиться на порозі власного промислового перевороту. Цьому сприяє і гнучкість ринків праці в розвинених країнах. Втручання держави також спрямоване на те, щоб впоратися зі зростаючим у результаті безробіттям та розробити механізм, чутливий до коливань ринку, для забезпечення швидкої перекваліфікації, в першу чергу, з метою зменшення або пом'якшення соціальної напруженості, викликані гнучкістю ринку праці, та успішної боротьби за можливе в майбутньому фінансування нових секторів економіки.

І тоді ми знову зможемо спостерігати конкурентоспроможну державу в дії, з втручанням в ринкову економіку, спрямованим на те, щоб залучати все більше інвестицій, а не на те, щоб забезпечувати неприбуткові послуги і розвиток академічного, фундаментального наукового знання поза ринком. У результаті – поширення завдань накопичення капіталу на науково-дослідний, освітній суспільний сектор, а також на індивідів і соціальні класи.

Безспорними результатами цієї перебудови виправдовуються комплексом політичних та ідеологічних догматів. Модернізація за неоліберальною моделлю презентує розширення ринку як міру в умовах сучасної світової економіки вимушену і неминучу. В середині цих «меж можливого» уряди намагаються домогтися конкурентної переваги виключно шляхом швидкого реструктурування існуючих і нових секторів економіки. У центрі цих перетворень – дослідження і проекти, спрямовані на те, щоб зберегти аспекти виробництва, які надають високу додану вартість і одним з них є продаж продукції вищої освіти, щоб отримати комерційну вигоду в міжнародних промислових змінах. Неоліберальні уряди також прагнуть використовувати «конкурентну перевагу» для виправдання цього реструктурування, називаючи його модернізуючою силою, яка створює вигоди для працівників, оскільки дозволяє робочій силі оперативніше реагувати на коливання ринку.

Роль держави при цьому виявляється в декількох аспектах. По-перше, уряди почали комерціалізацію вищої незалежно, не чекаючи міжнародних юридичних угод. Роль міжнародних угод, таких як Генеральна угода з торгівлі послугами, для держав, які знаходяться в авангарді процесів лібералізації і комерціалізації освітніх, суспільних послуг, зводиться до того, щоб «закріпити» комерціалізацію в тих сферах, де вона вже почалася. Примус, таким чином, спрямований на ті держави, які намагаються чинити опір диктатові глобального ринкового капіталізму. І навіть тоді часто саме ті держави, які мають намір розробити і застосувати радикальні реформи, що потребують розширення капіталістичної дисципліни. Це призводить до того, що протестуючі проти неоліберальної моделі освіти в основному зосереджуються на обговоренні міжнародних угод, на зразок Генеральної угоди про торгівлю послугами, а це приносить лише часткові результати, якщо мова йде про ефективний опір. Як показує існуючий досвід сучасного розвитку системи вищої освіти в ЄС, опір освітньому неолібералізму повинен виробити більш чіткий теоретико-практичний підхід до такого різновиду угод, щоб зрозуміти взаємозв'язок між політичними структурами та історичним шляхом розвитку глобального капіталізму. Якщо цього не зробити, може статися так, що чинити опір поширенню тотальної комерціалізації освіти і наукового знання, системі Генеральної угоди з торгівлі послугами на інші суспільні послуги буде вже занадто пізно і врятувати вищу освіту від комерціалізації і всіх її наслідків вже не вдасться.

Однією з ключових соціальних причин студентських протестів є суттєве подорожчання освіти, що в багатьох країнах Європи пов'язано з реалізацією принципів Болонського процесу: вводиться оплата «додаткових» освітніх послуг (наприклад, користування бібліотекою), скасовуються пільги на проїзд, зменшується кількість бюджетних місць). До того ж стає занадто високою загальна плата В. Гудима, вивчаючи причини й наслідки студентських протестів

початку XXI століття, вказує, що у Македонії з введенням «Болоньї» з 2003 року навчання для студентів за «державною квотою» коштує 600 € на місяць, за контрактом – 1200 €. Це при тому, що в Скоп'є, столиці Македонії, середня зарплата складає 300 €, а загалом по країні – 150 € [5].

Комерціалізація освіти триває з середини 1970-их (від згортання «welfare state» – моделі «соціальної держави») та з початку 1990-их (після падіння соціалістичного табору). Керівництво освітою різних країн, адміністрація університетів використовують також фінансову кризу як привід для збільшення оплати за навчання, аргументуючи свої дії зменшенням державних витрат на освіту.

Фінансова криза-2008 стимулювала й іншу передумову для протестів, тепер уже не суто соціальну, а великою мірою ідеологічну – вона фактично зруйнувала майже двадцятирічну неоліберальну ідею «постполітики», чи то пак неолібералізму як єдиного та найкращого шляху до процвітання світу.

Початок перших десятиліть 2000-х років демонструє численні прояви протестного руху. Так, протести пройшли в багатьох країнах світу, на різних континентах: Чилі, Греція, Німеччина, Франція, Італія, Ізраїль та ін. відчули не на відстані прояви студентських протестів, які на перший погляд не мали очевидного зв'язку один з одним, при цьому гаслами протестів були типові проблеми, серед яких економія бюджету на освіту, її недофінансування, зростання плати за навчання, згортання вишівської демократії замість її розбудови. Приміром, німецькі студенти з 2008-го року борються проти введення плати за освіту і ця боротьба не є завжди успішною.

Наразі студентські протести набули форму доволі потужного руху, самі учасники почасту називають їх революційними. Студентський протестний рух проти економізації освіти та посилення студентської солідарності активізувався у багатьох регіонах Європи та США. Студенти Австрії, Греції, Голландії, Італії, Іспанії, Македонії, Німеччини, Польщі, Франції, Хорватії, децю менше у Великій Британії, Швейцарії, штатах східного узбережжя США виходять на акції протесту. Характерно, що у списку країн, охоплених протестним рухом студентства, виключно високорозвинені держави; студенти країн другого чи третього світів лише іноді виявляють солідарність, не залучаючись до руху. Іноді студентські протести супроводжує доволі потужний рух школярів та ліцеїстів (Німеччина), страйк викладачів, невдоволених державною політикою щодо модернізації системи університетської освіти (Франція). Аналіз специфіки цих протестів доводить, що їх характеризує схожість висунутих вимог, схожість протестних методів, комунікація високого рівня між центрами протестної активності різних країн.

В. Гудима, вивчаючи студентський протестний рух початку 2000-х років, називає це явище першим потужним міжнародним рухом, який відійшов від стандартних «протестних» тем – альтерглобалістської, екологічної та антивоєн-

ної [5]. Водночас, сучасний міжнародний рух студентських протестів має багато специфічних «нестандартних» аспектів. Схарактеризуємо їх докладніше.

Перш за все, студенти відійшли від «класичних» форм громадянських протестів, таких як пікетування, вело- та автозабіли, петиції, марші, оскільки вони просто ігноруються владою. Приміром, у Німеччині акції такого типу наразі називають «демонстраціями стоптаних черевикив» (нім. «Latschidemo») або «протестом смажених ковбасок» («Bratwurstprotest»).

Як зазначає В. Гудима [5], наразі найпопулярнішою формою студентської боротьби є так звана «окупація» водночас зі страйком: студенти захоплюють один чи кілька лекційних залів при одночасному продовженні навчання для бажаних, на трибунах цих залів відбувається обговорення стратегії подальших дій, проводяться альтернативні лекції та семінари. Тож вони стають майданчиками для формулювання вимог протестуючих студентів, виконуючи функції автономних соціальних центрів. Явище «окупації» як різновид протестної боротьби студентства характерно для Німеччини, Австрії, Великобританії, Італії та Іспанії тощо.

По-друге, протести почасти набувають набагато радикальніших форм. Приміром, студенти Загребського університету, факультету соціальних та гуманітарних наук (Хорватія) під час місцевих виборів більше місяця утримували свій корпус, повністю припинивши заняття. З ними була солідарна велика частина вищих навчальних закладів країни. Результатом стало захоплення кількох університетів, силова конфронтація з поліцією й повноцінний страйк. В університеті міста Гронінген (Голандія) студенти-протестувальники окупували офіс адміністрації університету. У Каліфорнії після підвищення плати за навчання до протестного студентського руху увійшли вісім найбільших університетів, у тому числі університет Берклі (University of California, Berkeley): студентів обурює повне ігнорування попередніх «мирних» протестів різних вузів й вони починають «окупацію» навчальних та адміністративних корпусів, звідки їх регулярно «витискає» поліція, подекуди з арештами та прямими зіткненнями, але наступного дня вони знову захоплюють той самий або вже новий корпус [5].

По-третє, як доводять відеозвернення та офіційні комюніке протестуючих студентів, більшість студентських протестів мають вимогу покращення якості навчання, відмови від Болонської системи, збільшення можливості вибору дисциплін, покращення кваліфікації викладачів, і головне – вимогу змінити мету освіти як такої. Як влучно вказує В. Гудима, студенти намагаються замість пожиттєвої боргової ями, замість дисциплінарної матриці, у якій створюються майбутні споживачі та виробники, отримати освіту, яка б сприяла вільному саморозвитку кожної особистості та новій колективності.

Слід додати, що студентський протестний рух поєднується з критикою неоліберального суспільства, що стає ще однією специфічною рисою про-

тестів. Наразі освітня боротьба виходить за межі локальних прагматичних змін, набуваючи форм антикапіталістичної боротьби, успіх якої стане запорукою де-економізації освіти та кроком до побудови більш справедливого суспільства. Студенти-протестувальники наголошують, що досягти змін в освіті без зміни суспільства неможливо.

Аналітики прогнозують поширення протестного руху та радикалізацію боротьби влади з цим соціальним явищем, кількість бійок з поліцією та тиск на адміністрацію буде лише збільшуватися.

За будь-якого розвитку подій ця боротьба вже має свої наслідки, на які цілком доречно вказує В. Гудима:

1) вироблення нової політичної практики, яка передбачає колективні механізми прийняття рішень, відмову від конвенційних протестів, від орієнтації виключно на медійне висвітлення, і відповідно: переоцінка ролі ЗМІ, а точніше, просто дискваліфікація традиційних ЗМІ, як дієвого інструменту у низовій політичній боротьбі; вироблення принципу недовіри до влади – жодні обіцянки не призводять автоматично до припинення протестів, лише реальна імплементація змін;

2) введення до суспільного дискурсу усієї Європи, США та усього світу теми безкоштовної освіти та, взагалі, перегляд самого розуміння освіти й науки в сучасному світі;

3) реабілітація утопії як горизонту реальних політичних дій у низовій демократичній політиці, зокрема, освітній;

4) утворення тісного дискурсивного зв'язку між локальними тактичними вимогами та загальною стратегічною метою – глобальною демократичною зміною суспільства [5].

Відзначимо також процеси інтенсивної комерціалізації освіти, які наразі можуть призвести до незворотної трансформації самого феномена освітнього процесу, сформованого протягом тисячолітньої історії існування університетської освіти.

Ми повністю поділяємо думку В. Зінченка [6], який вбачає особливу загрозу для національних систем вищої освіти у появі так званих освітніх провайдерів і зазначає, що в економічно слаборозвинених країнах ця тенденція призводить до «відтоку інтелекту» за кордон. Найталановитішу молодь намагаються відібрати («селекціонувати») ще в період навчання, для того щоб потім запросити продовжити освіту в країні походження провайдера. У результаті потоки імміграції здібної молоді збільшуватимуться.

Дії Європейського центру з питань вищої освіти ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейської комісії та інших міжнародних європейських організацій в умовах глобалізації стимулюють освітніх провайдерів, що доводять реалії Болонського процесу. Отже, усім країнам – його учасникам треба ще раз серйозно задума-

тися про можливості розширення експорту освітніх послуг, зокрема й за допомогою освітніх провайдерів, про співвідношення традиційних і нетрадиційних форм освіти, конкурентоспроможність національної освіти тощо.

Висновки. Аналіз сучасного розвитку суспільства, характерних для нього тенденцій глобалізації, інформатизації та ін. дозволяє стверджувати, що глобалізація вищої освіти – явище нерівномірне, суперечливе й складне. Результатом глобалізації вищої освіти стає якісно нове утворення – так званий «космополітичний» університет, побудований на культурних цінностях західного світу, доступний лише країнам євроатлантичної цивілізації.

Аналітики (В. Андрущенко, В. Зінченко, В. Кремень, М. Михальченко та ін.) прогнозують реакцію освіти на глобалізацію, яка буде спрямована на зміцнення інтегральності особистості за умов збереження й розвитку її особливостей, на орієнтацію на сучасну економіку, впровадження нових кваліфікацій і технологій за умов урахування традиційних і створення сучасних національних особливостей.

Глобальна інформатизація освіти, виникнення глобального інформаційного середовища завдяки поширенню мережі Інтернет сприятиме подальшому поширенню американської масової культури (при загальній «нейтральності»), оскільки під час глобалізації простежується тенденція формування культурної одноманітності.

Глобалізація, що породжує єдність економічних, політичних і культурних процесів, не ліквідує розрив між бідними та багатими країнами. Крім того, універсальні цінності, на основі яких здійснюється глобалізація, є абстрактними. В кожній країні розвиток ринкової економіки, демократії, соціально-правової держави, освітніх цінностей йде своїм шляхом, залежно від культури і традицій суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен / Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dbs-win.rub.de/personalitaet/pdf/111.pdf>.
2. Саух П. Ю. Зміна парадигм соціальних наук і трансформація культур освітнього простору на межі тисячоліть. / П. Ю. Саух // Освіта і управління. – 2001. – № 3–4. – С. 26–30.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Щедровицкий П. Г. Очерки по философии образования / П. Г. Щедровицкий. – М.: Педагогика, 1993. – 312 с.

5. Гудима В. Освіта не на продаж: студентські протести 2009 між прагматикою та утопією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/osvita-ne-na-prodazh-studentski-prote/>.
6. Зінченко В. Соціосистемна глобалізація вищої освіти: тенденції, наслідки, перспективи / В. В. Зінченко // Освітологічний дискурс. – 2015. – № 3. – С. 127 – 139. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_3_15.

Transliteration of References:

1. Gessen S. I. (1995). Basics of pedagogy. Introduction to Applied Philosophy. Moscow : Shkola-Press (online). Available from : <http://dbs-win.rub.de/personalitaet/pdf/111.pdf>. (in Russian)
2. Saux P. Yu. (2001). Changing paradigms of social sciences and cultural transformation of the educational space turn of the millennium. *Osvita i upravlinnya*. #3-4. Pp. 26 – 30. (in Ukrainian)
3. Gershunskij B. S. (1998). Philosophy of Education for the Twenty-first Century (In Search of practice-oriented educational concepts). Moscow : Sovershenstvo. (in Russian)
4. Shhedrovickij P. G. (1993). Essays on the Philosophy of Education. Moscow : Pedagogika. (in Russian)
5. Gudy`ma V. (2009). Education is not for Sale: Student Protests in 2009 between Utopia and Pragmatics (online). Available from : <http://commons.com.ua/osvita-ne-na-prodazh-studentski-prote/>. (in Ukrainian)
6. Zinchenko V. (2015). Systematic Globalization of Higher Education: Trends, Consequences, Prospects (online). Available from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_3_15. (in Ukrainian)

Levit Dmitry

**Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Academic and Solo Vocal Chair of Arts Institute, Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine**

Some aspects of philosophy of higher education in the conditions of globalization and information revolution, market and democratic reforms

d.levit@kubg.edu.ua